

Емпиричната социална информация при управление на защитени територии: необходимост, методи за събиране, ИЗПОЛЗВАНЕ

Доц. дсн Анна Мантарова - БАН

Проект „За Балкана и хората“

*III-то обучение за повишаване капацитета на служителите,
ангажирани с опазване на защитените територии в България
гр. Враца, 11-15.05.2015 г.*

BULGARIAN-SWISS COOPERATION PROGRAMME
БЪЛГАРО-ШВЕЙЦАРСКА ПРОГРАМА ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО

Управлението е процес на вземане, реализация и оценка на управленски решения. А те трябва да са съобразени с действителната ситуация.

Информация е необходима за всякакви по времева перспектива и съдържателен обхват решения. Колкото са по-мащабни и за колкото по-дълъг период от време са те, толкова повече, по-разнообразна и по-качествена информация е необходима.

Информация е необходима на всеки етап – при подготовка, при вземането, при реализацията на управленските решения, при идентифициране на резултатите и при оценката им.

Когато става дума за управление на защитени територии, е еднакво необходима информация и **за природни компоненти** - за обекта като елемент от природата, и **за техническата инфраструктура и материална база, и социална информация.**

Сложността на управлението произтича от факта, че трябва да се постигне баланс между запазването на природата и икономическите интереси на хората.

Каква социална информация е необходима:

За социалната ситуация

селищна мрежа

демографска ситуация и тенденции

възрастова и образователна структура на
населението от прилежащите територии,

икономическа ситуация

структура на икономиката

инфраструктура на района

икономическа активност

идентификация на икономическите интереси

Ползване на тези територии:

туризъм, рекреация, спорт, услуги, лов, риболов, събиране на природни продукти

интензивност на ползване, териториално и сезонно разпределение

За социалните субекти

Заинтересовани групи

Управленски органи – централни, местни

Живееци в непосредствена близост

Местен бизнес и ползватели (с икономическа дейност на територията)

Собственици на терени в непосредствена близост

съзнание

познания (за екологичното законодателство, за отражението на едни или други човешки дейности върху природата, информираност за защитените територии, за това, което се прави за опазването им),

ценностни системи, интернализирани и съблюдавани норми, желания и намерения за собствена дейност

мнения, оценки

за ситуацията - състоянието, промените

за проблемите на хората

за собствени и на други социални субекти действия

отношение към защитените територии

за поведението на хората в защитените територии

посещение

честота

сезон

продължителност на пребиваването

занимания

детерминиращи фактори

Източници на социална информация:

Статистика

Плюсове:

с разнообразно предметно съдържание,
в повечето случаи е представителна за генералната съвкупност, често – изчерпателна,
набира се системно и има за дълъг период – позволява установяване на тенденции,
обработка се във вид, който позволява да се ползва направо без допълнителни обработки.

Слабости:

ограничена по предмет,
бедна по съдържание,
възможностите за анализ са ограничени,
не е съобразена с конкретните цели,
не дава възможност за разкриване на взаимовръзки,
поради неверни данни в отчетността – недостоверност.

Документи на различни социални субекти

Слабости:

трудна достъпност,
не може да се разчита, че е достоверна.

Лични впечатления

Богатият жизнен опит е от голямо значение, но личните впечатления имат ограниченост – от количествената ограниченост на контактите, от затвореността в определени групи.

Впечатленията се пречупват през собствените идеи, предпочитания, интереси.

Емпирични социални изследвания

Изследванията може да са:

- проучвателни (какво се е случило)
- описателни,
- обяснителни,
- прогностични (след установяване на факторни връзки, въз основа на тях чрез „продължаване“ на действието им в перспектива, се предвиждат изменения),
- оценяващи (определят се ефектите от въздействия върху обекта и доколко те са постигнати с оптимални разходи).

От ключово значение е качеството на информацията

То е в най-голяма степен свързано с двете основни нейни характеристики:

достоверност и представителност.

Достоверност - получената за отделните единици информация да съответства на фактите от действителността.

Представителност – получената сводна информация за изследваните единици да е близка до характеристиките на цялата генерална съвкупност.

Как да се получи представителна и достоверна информация?

За постигането на тези качества от значение са използваните методи:

– за подбор на единиците, от които ще се събира информация

Подготовка и провеждане на емпирични изследвания

Разработване на програма на изследването

- Формулиране на тема, цел и задачи
- Хипотези
- Конструирание на модел на обекта (елементи, връзки – вътрешни и със средата, индикатори)
- Методика на извадката
- Методика на регистрацията
- График, организационен план, бюджет и организационно-ресурсно осигуряване
- Инструментариум – въпросник, други документи – служебни бележки, обходни листа, методически карти...
- Модел за обработка на информацията

Апробиране на въпросника

Осъществяване на изследването на терен

Обработка на информацията

Обобщение и анализ

Методика на извадката

- дефиниране на генералната съвкупност
- определяне на модел на извадката
- формиране на извадка

Генерална съвкупност - обхваща всички единици от съвкупността, която е предмет на интерес

Изследвана съвкупност - обхваща единиците, за които ще се събира информация

Да се прецени, кои единици са адекватен източник на интересуващата ни информация

Според обхвата си емпиричните изследвания са:

Монографични - изучава се една или няколко единици от генералната съвкупност

за изучаване на нововъзникнали явления, при подготовка на големи изследвания

Извадкови – изследват се част от единиците от генералната съвкупност. Различията са в определянето на броя и начина на подбор на единиците за изследване

Изчерпателни – изследват се всички единици от генералната съвкупност

Видове извадкови изследвания

Според отзовалите се – най-често се организират от средствата за масова информация. Границите на съвкупността не са дефинирани.

Участват по-активните – води до изкривяване на информацията

Според достъпността – генералната съвкупност е дефинирана качествено, но не се знае точният брой на единиците в нея

Типологични - единиците за изучаване се разделят на няколко групи по някакви признаци. От всяка група се подбират типични представители.

Предполага се, че ако представители от дадена група притежават определени качества в размер, който е среден за групата, те ще притежават и останалите качества също в средния за групата размер.

Поради това обобщаването на сведенията за отделните групи би трябвало да доведе до информация, представителна за цялата генерална съвкупност.

Слабости

1. понятието „типични“ е неопределено и вариращо, повлиява се субективно;
2. няма научно основание да се твърди, че генерализирането на информацията е правомерно.

Квотни – изследват се обикновено 1000 – 3000 души. За удобство при изчисленията се взема кръгло число.

Предварително се изработва модел на извадката въз основа на няколко признака, които отразяват структурата на генералната съвкупност по тях. Напр. мъжете са 49% и в извадката се вкарват толкова. Обикновено се работи с пол, възраст, образование, семейно положение.

Слабости

- необходима е информация за основни характеристики на съвкупността,
- не може да се изчисли статистическата (стохастична) грешка,
- в края трудно се намират лица, съответстващи на квотите.

По метода „Снежна топка“ – в по-голямо изследване се откриват лица, притежаващи интересуващите ни характеристики, чрез тях се прави контакт с други такива лица и така до изпълнение на планирания обем.

Стохастични – въз основа на статистическите закони може да се изчисли грешката, т.е. отклонението на параметрите на изследваната съвкупност от параметрите на генералната съвкупност.

Обемът се изчислява по формула в зависимост от очакваното разпространение на признаците, които ни интересуват и величината на грешката, която считаме за приемлива.

Условия:

Всяка единица да има равен шанс да попадне в извадката и подборът да е случаен.

Винаги има т.нар. стохастична грешка. Произтича от това, че се изследва само част от единиците от генералната съвкупност. Дължи се на действието на случайни фактори, няма нищо общо с точността на регистрацията. Тя може да се регулира с обема на извадката или начина на формирането ѝ.

Извадката може да е едностепенна, двустепенна, тристепенна

Едностепенна

От списъка на единиците от генералната съвкупност се прави пряк подбор на единиците за изследване. Определя се стартово число и след това с определена стъпка, изчислена на база на съотношението генерална съвкупност – обем на извадката се подбират всички единици за изследване.

Положително – с най-малко единици се постига най-голяма точност.

Слабост – единиците са териториално пръснати и се оскъпява.

Двустепенна извадка

Единиците на генералната съвкупност се групират в гнезда. По лотариен път се определят гнезда за изследване и в тях пак се прави извадка.

Положително – намалява броят на селищата, но за да се постигне същата грешка трябва да се увеличи броят на

Програма на изследването

Формулиране на тема, цел и задачи

Хипотези

Модел на обекта (елементи, връзки, индикатори)

Методика на извадката

Методика на регистрацията

График, организационен план, бюджет и организационно-ресурсно осигуряване

Инструментариум – въпросник, други документи – служебни бележки, обходни листа, методически карти...

Модел за обработка на информацията

Методика на регистрацията

Избор на метод / методи за набиране на информация

Наблюдение – изисква време, не могат да се наблюдават голям брой лица, обикновено се прилага при монографични изследвания. Може да е с участие или без участие в наблюдаваната дейност. Може тайно или явно. При явното има дори несъзнателно изкривяване на дейността, за предпочитане е тайно. Еднократно или многократно.

Анализ на документи може да е количествен или качествен.

Интервю

дълбочинно – очертани са основните въпроси и се дават свободни отговори, няма строга формулировка на въпросите

полустандартизирано - някои въпроси са еднозначно формулирани, с готови отговори, други са открити. Може и допълващи въпроси.

стандартизирано – готови въпроси и отговори. Не се излиза извън тях.

Според начина, по който се осъществява:

Лице в лице

С компютър

Положително:

атрактивни визуализации;

увеличени възможности за текущ контрол върху процеса на набиране на информация,

по-лесно въвеждане на данните за обработка.

Слабости:

изисква наличие на определен брой лаптопи,
качество и капацитет на анкетъорската мрежа.

Телефонно

- ограничение в броя и вида на въпросите до 7-8,
- изисква по-голямо съсредоточаване,
- съкращава се времето за избор на отговор,
- събира първите спонтанни реакции,
- високи изисквания към графичното оформление на въпросника за лесна работа,
- не може да се говори за представителност.

Анкета (чрез самопопълване):

- **пряка индивидуална,**
- **групова,**
- **по пощата,**
- **с компютър**
 - пряка със самопопълване на компютър
 - със самопопълване на електронна анкетна карта
 - по e-mail с вградена анкетна карта
 - по e-mail с анкетна карта в прикрепен файл
 - електронна анкета по e-mail с препратка към уеббазирана анкетна карта

индивидуална

Трябва да е сигурно, че всичко се разбира еднозначно.

Може да има съмнения в анонимността.

Трябва да се убеди респондентът, че информацията се обработва само като съвкупна информация и да се гарантира, че няма да има отрицателни последици за него.

Да се обяснява как е формирана извадката, как е попаднал в нея.

пряка групова

Анкетираниите се събират заедно, обикновено в училище или читалище, раздават се картите, те ги попълват и пускат анонимно в урна.

Фокус-групи – по същество е групово свободно интервю.

Зададена е темата и се знаят няколко ключови въпроса, на които се търсят отговори. Модераторът насочва разговора, старее се да включи всички участници по всеки подвъпрос и да се чуят мненията им. След това се обработва информацията.

От ключово значение е съставът на групата и модераторът.

Програма на ЕСИ

- Формулиране на тема, цел и задачи
- Хипотези
- Модел на обекта (елементи, връзки, индикатори)
- Методика на извадката
- Методика на регистрацията
- **График, организационен план, бюджет и организационно-ресурсно осигуряване**
- Инструментарий – **въпросник**, други документи – служебни бележки, идентификационни карти, обходни листа, методически карти...
- Модел за обработка на информацията

График

Да се разпределят във времето всички дейности.
Набирането на информацията не бива да се разтегля.

Организационен план

Разпределят се всички дейности и задачи, определят се изпълнители и отговорности, фиксира се как ще се осъществява взаимодействието между изпълнителите, отговорниците и ръководителя.

Бюджет

Разходи за всички изпълнители – анкетъори, супервайзори и т.н.

Материали, консумативи, услуги (ЕСГРАОН, печатни и др.)

Транспортни разходи

Пощенски, банкови разходи

Организационно-ресурсно осигуряване

Въпросникът

Добрият въпросник:

- Да е адекватен на целите и задачите на изследването;
- Набраната индивидуална информация да позволява реконструиране на цялостната картина;
- Да е съобразен с особеностите на метода за набиране на информация;
- Да е адекватен по отношение на изследваните единици (разбираем).

За всеки въпрос да се обмисли:

- Защо се включва
- Защо се формулира така
- Защо се поставя на това място

Някои правила и грешки

- Всеки въпрос да носи необходима за реализация на целта и задачите информация
- Изследователят да не се поддава на изкушение да включи въпроси, интересни сами по себе си, но не обслужващи целта и задачите на изследването

- Да се използва ясен и точен език
- Да няма специфични и непознати термини, съкращения
- Да няма многозначност
- Да се дават пояснения (напр. за образование, възраст, доходи)
- При закритите въпроси да се изчерпят всички интересуващи ни отговори
- Да не се иска неоснователно отговор с избор между ограничен кръг отговори

- Да няма множествени въпроси
- При въпрос, формулиран в отрицателна форма, да не се слагат отговори „да“, „не“
- Да няма сугестивни формулировки, емоционално натоварени термини
- При търсене на информация по деликатни въпроси, да се ползват специфични техники

Подреждане от общо към конкретно
Интересът
„Паспортни“ въпроси
Сугестивно подреждане

Етапи на ЕСИ

Разработване на програма

Формулиране на тема, цел и задачи

Хипотези

Модел на обекта (елементи, връзки, индикатори)

Методика на извадката

Методика на регистрацията

График, организационен план, бюджет и организационно-ресурсно осигуряване

Инструментарий – въпросник, **други документи** – служебни бележки, обходни листа, методически карти...

Модел за обработка на информацията

Апробиране на въпросника

Работа на терен

Обработка на информацията

Обобщение и анализ

Използване

За охарактеризиране на реалната ситуация

Търсене на обяснение на социални факти и процеси

Предвиждане на бъдещо развитие

Определяне на въздействия

Да се знае с каква информация се работи –
представителна ли е и за коя съвкупност

Благодаря за вниманието!

Доц. Д-р Анна Мантарова – ИИОЗ при БАН
mantarova.a.i@abv.bg

